

Hlava druhá.

**Bohatost rozširuje svobodu podporujíc
vzdělanost.**

§. 257. **Bohatost podporou vzdělanosti.**

Nejenom porážením nevolnosti podporuje bohatost svobodu; jest též nepřímou její rozšiřovatelkou: pokud totiž podporuje vzdělanost. Pravím-li, že vzdělanost bohatostí jest *podporována*, nechci tím říci, že jest jí *podmínována*. Nebo nechci se postavit na stranu těch, vedlé nichž blahobyť lidský spoléhá toliko na silách hmotných naproti těm, kterýmž jest toliko duch zřídlem jeho. Pravím-li, že bohatost podporou jest vzdělanosti, chci říci, že bohatost rozmnožuje prostředky její, aniž bych pochyboval, že se děje též naopak, což činím docela ve shodě se soustavou svou, učící, že síla blahobytu lidského jest výslednicí ze složek hmotných i duševních, u věčném kruhu působících (§. 92). Něco jiného bylo by ovšem, kdybych tázán byl na dějinný vývoj blahobytu lidského. Tu ovšem nelze ani jinak mysliti, než že vymáčení z nadvlády přírody a dostatek prázděň pojišťující nevyhnutelnou jest podmínkou vzdělanosti (§. 120). Docela ve shodě s vývojem veškerenstva, jenž se děje po zákonu postupnosti, jest nám překročiti stupně nižší dříve než se povzneseme k vyšším. Ze hmoty stavíme trůn ducha, jenž pak s něho veškerou hmotu ovládá (mens molem agit), pokročilý k pokroku, zpátečnický ku zkáze, a sice nejenom k pokroku a ku zkáze hmoty, nýbrž i ku zdaru a záhubě své vlastní. Jako jest pokrok hmoty vůbec též pokrokem ducha, tak jest i pokrok blahobytu hmotného spolu pokrokem duševního, a bohatost podporou vzdělanosti. Že tak jest, snadno lze dokázati.

Bohatost jest příčinou toho, co kdo má, a mnohoho platí. Majetek a platnost jsou podmínky toho, co si kdo přeje, ví, věří a koná. Proto *účinkuje* bohatost jak na umění a vědu, tak na náboženství a mravnost; slovem na vzdělanost. Nejenom ale účinek vůbec, též *příznivý* účinek jest nepopíratelný; ano možná říci, že jest makavý. Pozorujeme-li ohromné chrámy staroindické pod zemí ve skále vytesané, prostoru k milionu kostkových střešiců zaujímající a kolosálními poprsími Šivy, Gangeše, Parvadiho a jiných bohů opatřené; ohromné ve skále vytesané jeskyně a

prostory, do kterých by několik chrámů našich se vešlo, s kamenem u prostřed, z něhož nový chrám vytesán, ve skalách vytesané rybníky, sloupy a schody rozličné chrámy spojující: zdaž v tom nevidíme zkamenělé otroctví staroindické, vyobrazenou bídu člověka prohrábajícího jako krtek život svůj v podzemních skrýších zvěčnou tmu obklopující ducha stavitelů? Hledíme-li na pyramidy k 800 stěviců výšky se vypínající, na obelisky do 180 stěviců vysoké, až 13000 centů vážící a z jednoho kusu žuly vytesané, na sfinxy k 150 stěvicům dlouhé, a k 60 stěvicům vysoké, na labyrint as se 3000 síněmi na polo pod zemí vystavený: kdož nevzpomene na Israelity bičem egyptským k nošení břemen, děláni cihel a stavění oněch budov honěné, na oněch 100000 lidí o 2 pyramidách po 20 lét při cibuli a vodě pracovavších, na obmezenost ducha staroegyptského, z níž jednotlivcům jen prodrati se bylo k výsosti? Jako nedostatky, svízeli a neštěstím národů zrozena touha po Spasiteli v starověku, tak vyvinuta z nich transcendentalnost středověká. Ideál považován za skutečnost a učiněn přeludem. Pro kochání v říši nadsmyslné opomenuto na praktické těžení z velebných pravd křesťanských, a zanedbáno šíření království božího na zemi. Tu z čista jasna zableskla pochodeň husitská, ozářeny jsou svaté pravdy křesťanské, uvolněna věda, poznána skutečnost, uznáno za nemoudré nechati poklad pravd křesťanských ladem ležeti, zaváděny jsou v život: nastala realnost, utilitarismus a bohatost novověká. Svět duchovný a skutečný odloučené před tím jsou sloučeny; touha ustoupla konání, přelud ideálu, obraznost skutečnosti. Slova Kristova „miluj bližního jako sebe samého“ a „co nechcete aby vám jiní činili, nečiňte jim,“ sledována jsou od Lincolnů a ostatních zrušitelů otroctví novověkého, od Alexandrů a ostatních vysvoboditelů z nevolnictví novověkého a ode všech, kdož přispěli k zrušení výsad středověkých. Každému zjednána možnost nabytí vlastnictví a ustavičně bádáno po opravách společenskohospodářských, kteréž by možnost tu usnadnily. Šíření bohatosti všude provázeno rozkvětem vzdělanosti. Zmáhající se bohatost z nevolnictví vysvobozeného rolnictva sledována všude zakládáním škol národních. Čtenář vzpomíná zajisté s radostí, kterak v šesti měsících po vyhlášení manifestu Aleksandrova počet selských škol v Rusku rozmnožen o 11000! Rostoucí bohatost z nadvlády podnikatelstva vymaněného dělnictva provázena všude zakládáním čtenářských

síní, knihoven, besed, škol a výstav dělnických jakož i vznikáním literatury práce. Mimo to známo, že každý krok ku zlepšení stravy, oděvu a bytu jest též pokrokem vzdělanosti. Porovnejme jen život rodiny dělnické, hladem mořené v nějakém podzemním chladném a vlhkém sklepení úzké, nezdravými plyny naplněné ulice, se životem, kterýž vede rodina dělnická zmožší se na byt, ve vkusném letohradu uprostřed zahrady ležícím (§. 242). Tam štítí se dělník krbu domácího; vyhledává kruh veselých druhů v krémě; rodina postrádá vychovatele, manžele, otce. Sem spěchá dělník, jak mile mu nastala svobodná chvíle, aby na zdravém vzduchu plíce své občerstvil, s manželkou a dětmi se potěšil, a pocitěnou radostí nad pokrokem blaha rodinného a obnovenou touhou ku zvýšení jeho těla a ducha k nové práci posilnil. Tam otravováno jest vychování dítek jedem klevet, svárů, oplzlosti a necudnosti, před kterýmiž je pro nahromadění rodin v jednotlivých bytech a pro ustavičné obeování se sousedstvem špatným nelze uvarovati. Zde tráví dítky život svůj vyjma čas školní v odloučeném od vnějšího světa kruhu rodinném uprostřed přírody, kteráž jest nejlepší školou poznávání pravdy a cvičení smyslu pro krásu a umění. Kdož by z nás neuznal rozdíl, kterak rozličná bohatost, rozličně podporuje vzdělanost. Co se vyučování mládeže dotýče, jsou zvláště dělníci angličtí nejlepším důkazem, kterak rostoucí bohatost blahodárně na ono působí. Jak mile zařízením tovaryštev zásobných, úvěrních a výrobných příjem jejich vzrostl, bylo první snahou jejich poskytnouti dítkám svým to, čehož nedostatek sami trpce pocítovali, totiž: *doplnění začátečního vyučování*. Poznali, že nepostačuje, aby mládež naučena byla drobet čtení, psaní a počítání, že prvopočáteční vědomosti tyto buď bývají brzo zapominány, buď zneužívány, pakli nejsou rozmnoženy nižádnými z poznání, na nichž založen pokrok všeobecný, že mládež třeba vychovati až na stupeň, kde jí lze vlastní silou tělesně a mravně se zdokonalovati. Proto pečují o to, aby se dostalo dítkám jejich poznání přírodních věd, zvláště základů fysiky a lužby, nejdůležitější známosti dějin světových a důkladné znalosti dějin vlastního národa, základních pravd náboženských, mravních a politickohospodářských. Kéž by již dělnictvo naše na této výši stálo! Jakým úsilím klestila by bohatost jeho dráhu osvěty a vzdělanosti v nehlubší vrstvy národa! Jak utěšeně zelenaly by se pouště obklopující jednotlivé oasy duchů osvícených! Jak

by prehalo duchovné proletářstvo před útokem bohatosti na duchu zbohatlého voje lidu! Podporujme tedy utěšeně zmáhající se u nás ruch dělnický. Dokazujme národu slovem i písmem, kterakou podporou bohatosti jeho bude vzdělanost mezi nezámožnými rozšiřována! Odvolávejme se na zdravý náhled lidu, opovrhujícího nevzdělaným bohatým, že přirozený jest zákon, vedlé něhož bohatost podporou jest vzdělanosti! Poukazujme na dějiny učící nás, kterak s bohatostí novověkou krok za krokem kráčí vzdělanost od západu na východ. Nejdříve bylo Anglicko a nedávno ještě Rusko východem; však dnes jest již co do vzdělanosti západem a východem mu Amur a Čína! Přičiňme se všickni co jeden muž, aby v dějinách člověčenstva slavena byla po nás doba, kdeby svět slovanský veškerému ostatnímu byl západem!

§. 258. Vzdělanost hlasatelkou rovnosti.

Kdekoliv rozložila vzdělanost v národech kořeny své, hned vypučel první její květ: uvědomění o rovnosti lidské. Spolu ale nastal spor o tom, kteraký objem pojmu tomuto přičítati dlužno. Jako list listu, květ květu, ovoce ovoci rovno není, tak lišíme se též my vlohami, kterýmiž jsme od Boha nadáni. Výstřední socialisti tvrdí ovšem, že nerovnost tato jest nepřirozena, že všichni lidé narození byvše rovni („Tous les hommes sont nés égaux.“ Voltaire), jenom vychování jsou nerovni, a že vědy a umění jenom jsou vynálezy tyranů k udržení umělecky zavedené nerovnosti lidské. Však odkud vznikla nerovnost z rovnosti? Jak mohli povstati tyran, učenci a umělci, když všichni lidé stejně byli hodni, nevědomi a neuměli? Však dejme tomu, že by vychování bylo odstraněno; zdaž možná souditi, že by se domnělá ona vrozená rovnost jenom na čas dala udržeti? Což neznají zastavatelé absolutní rovnosti, kterak účinkuje půda na prázdeň (§. 120)? podněbí na vývoj těla a ducha (§ 121)? úkazy přírodní na obraznost a podnikavost (§§ 122—125)? Či nevědí, že za rozličného působení rozličných těchto činitelů vyvíjí se tam slabost, zde síla tělesná, tam bezcitelnost a tupost, zde citlivost a čilost, tam těkavost mysli a vrtkavost povahy, zde stálost a vytrvalost, tam netečnost a zpátečnost, zde podnikavost a pokročilost?

Některí ze zastavatelů svrchované rovnosti lidské nepopírají účinky přirozených oněch činitelů; nýbrž přejou si, aby právě vy-

chováním byly vyrovnány. Však jak mohou nerovní vychovatelé vychovati rovné schovance? Či jest možná, aby se vespolek srozuměli, vychovati do *jednoho* rámece? Však dejme tomu, že by tak bylo možná; bylo by to žádoucí pro pokrok člověčenstva? Kdo pochopil, že jedinečnost jest jednou z nejdůležitějších sil blahobytu lidského (§§. 165—201), jest zajisté úhlavním odpůrcem takýchto stejnitelů a rovnatelů. Zrušením jedinečnosti stala by se společnost smíšeninou mechanickou a ne, jak býti má, lučební, plodící vzájemným působením rozdílných atomů životní sílu blahobytu lidského. Však ač jsem rozhodným odpůrcem zastavatelů *svrchované* rovnosti, tak jsem rozhodným zastavatelem rovnosti *poměrné*, totiž rovnosti takové, kteráž sblížuje lidi, osvojující si určitou míru osvěty a mravnosti, slovem *vzdělanosti*. Čím více zmáhá se v národu duchovný komunismus (Viz výtečnou rozpravu o duchovném komunismu od Karla Sabiny 1861) čili čím více stává se vzdělanost společným majetkem všech členů národa, tím více vyrovnávána jest mravní hodnota jejich. Kdyby ideál mravnosti ode všech býti mohl dostižen, dosažen by byl tímtež nejvyšší stupeň poměrné jich rovnosti. Všichni byli by stejné mravné hodnoty, rovnosti to, ku kteréž co možná se přiblížíť, povždy bude ideálem člověčenstva. Zeela naopak třeba sobě přátí vzhledem ku platnosti hospodářské. Pokrok hospodářský jest nevyhnutelně podmíněn dělbu práce (§§. 156 — 165). Guttenberk sám ryl dřevo, sléval písmo, sázel a tlačil první svou knihu. Nyní dělí se o tutéž práci dřevořytec, písmolijec, sazeč a kněhtlačitel s celým vojem prostředníků a vyráběčů nástrojů jejich. Čím dále tím více vrhají se učencové, umělcové a technické na zvláštnosti, poznávajíce, že život lidský příliš krátký jest k rozluštění úkolů rozsáhlých, a že třeba obmeziti obor jednotlivých prací, aby sousředením sil na jednotlivý bod zvýšen byl účinek práce národní. Jednají jako fysikové, již tlakem na bod tekutiny sousředeným na veškeré ostatní body její účinkují. Že takovéto práce dělení vývoj jedinečnosti hospodářské podporuje, bylo již (§. 165) ukázáno. Že vývoj hospodářské jedinečnosti totožen jest s nerovností hospodářskou, jest na bíledni. Nebo jinakou platnost má práce hmotná a nehmotná, služebná a řídící, výrobná a zpotřebná, řemeslná a průmyslná. Je-li tedy pokrok hospodářský podmíněn vývojem jedinečnosti hospodářské, a je-li tato totožna s nerovností hospodářskou: jest nerovnost hospodářská pokrokem. Kdo jest tedy mužem pokroku, tomu musí býti ideálem rovnost

mravní a nerovnost hospodářská: a jelikož vzdělanost to jest, kteráž rovnost mravní hlásá, třeba abychom všichni, kterýmž pokrok národa na srdci leží, podporovali tuto hlasatelku rovnosti a duchovnými stali se komunisty t. j. stoupenci zásady, že má z národa vymýtěno býti veškeré bejlí nevědomosti a nemravnosti, a místo jeho zaujati utěšené símě vzdělanosti.

§. 259. Mravní rovnost roditelkou svobody.

Muž o mravní důstojnosti své uvědomělý nesetrvá dobrovolně ve službě mravního proletáře. Tomu rozuměli od jakživa despoti, odcizující lidu veškerou potravu duševní, přestřihující pásmo ústrojného vývoje vzdělanosti národní nůžkami cizé kultury, obmezující vychování na šablonovité vycvikování k službě panovníčů a stavíce moc svou na surovost poddaných. Lid surový plazí se před karabáčem, poslouchá příkazu, neptaje se po oprávnění a koří se moci, nepřemýšleje o původu jejím. Národ k mravní rovnosti nedospělý uznává nadvládu mravně povýšeného; usiluje ale o svržení jha nevolnosti, jak mile mu zasvitla záře vzdělanosti a naplnila ho ideou mravní rovnosti.

Nabytí rovného práva s tím, s kýmž stojí na stejném stupni mravnosti, jest neodolatelnou snahou mravně uvědomělého. Čím více osvojil si kdo ovoce vědy, umění a náboženství, čím více nabytí všeobecné vzdělanosti a čím výše postoupil v mravní dokonalosti: tím úsilnější jest snaha jeho, aby vysvobodil práci svou ze závislosti na vůli cizí, aby se vymanil z otroctví, nevolnictví a závislosti podnikatelské a aby vlastnictví na plody práce své si pojistiv, stal se *pracovníkem svobodným*. Pravdu tuto šířiti dlužno především ve vlastech slovanských. Známo, kterak se k nám den co den hrnou cizinci. Mnozí z nich přinesli na hotovosti žebráckou hůl, a po několika letech stali se compagnony, z compagnonů samostatnými podnikateli, poskytujícími z milosti chléb dělnictvu domácímu, osvědčujícími se co rozkošníci, kteříž v obcích, sněmech a obchodních komorách hlasují na úkor národa a ve prospěch živlu cizého. Kdyby byla sepsána statistika cizinců způsobem tímto, práci domácí ovládnuvších, zajisté by se každý z nás zhrozil nad velikostí podílu, jakýž má nevzdělanost, mravní neuvědomělost a vyplývající z ní nedostatek sebevážnosti, důstojnosti a národní hrdosti na ujařmění pracující třídy naší. Nebudem-li my, kdož nedostatek

známe, ubohý lid podporovati, půjdeme s ním brzy zpátečnou cestou sami. Vedlé nahofe (§§. 237—253) vyložené opravy politickohospodářské třeba, abychom všemi silami rozšiřováním vzdělanosti v nejnižších vrstvách národa mravně povznášeli třídu pracující a uvědoměním o mravní rovnosti otevřeli jí zázračný pramen sebevážnosti, ctivosti občanské, hrdosti národní, činnivosti a podnikavosti vlastenecké. Taktéž započíná mravně uvědomělý, pakli již dříve nepočal boj proti porušení *rovnoprávnosti* se strany těch, kdož s ním jsou téže mravní hodnoty. Naplněn myšlenkou vlastní své hodnoty podniká především zápas za porušené první všech účelů našich posvěcené základní právo: býti sám svým vlastním účelem a nedá se více zneužívat za nástroj cizí vůle a cizích prospěchů. Dobývá pak porušených práv k prostředkům hmotný i duševní jeho pokrok pojišťujícím, jakož i právo na svou čest a důstojnost. Dobyv těchto tak zvaných práv přirozených a ze základního práva vyplývajících, počíná viklati hřeby, kterýmiž do těla rovnoprávnosti přibito privilejí a imunit; poráží krok za krokem nerovnost rovnoprávností, až tuto konečně u vítězoslávě usazuje na trůn spravedlnosti. Vede-li boj ten celý národ, jest mu vítězství otázkou života neb smrti. Nebo podlehne-li, ztratí vedlé zákona mravního, že národové nepokračující nazpět jdou, jedno právo za druhým, až pozbytím své cti a důstojnosti přichází o svou národnost, ano i o ráz plemene, a úplnou touto zkázkou jedinečnosti své o životní sílu bohatosti a moci politické. Co platí o legálné, platí taktéž o rovnoprávnosti politické. Pakli již dříve nepočala, začíná politicky podprávněná třída boj s nadprávněnou, jak mile dospěla k uvědomění, že jest s ní na tomtéž stupni mravní hodnoty. Zavrhuje *interessen-vertretung* a veškeré s romanskogermanským vynálezem souvisící kastovníctví, bojuje za zastoupení *občanů* vedlé idey jednoty národní. Je-li třídou tou celý národ, jest boj za rovnoprávnost politickou tím krutší; poněvadž každý vědom si jest, že důležitost národa co zvláštního, samostatného a ústrojného celku na poli dějinstva daleko větší jest nežli jednotlivé národa třídy, ana porážka jedné třídy není záhubou celého národa, ovšem ale porážka národa záhubou všech jeho tříd. Proto jako se dáva národ mravně skleslý dobrovolně za podnož sousedu mravně pokročilemu, tak napíná národ, jak mile uvědoměním o mravní rovnosti s posavadním svým porobitelem dospěl k sebevážnosti a národní hrdosti, veškeré síly své a podniká krutý zápas, aby se

dobytou rovnoprávností politickou vymanil z hanebné poroby národní. Tak jest mravní rovnost horlivou bojovnicí za rovnoprávnost jak pracovní a legální, taktéž i za politickou; a poněvadž soujem práv, kterýmž se kdo těší, obsahem jest svobody jeho, jest mravní rovnost za rovnoprávnost a tudíž za rozšíření práva bojující úrodnou roditelkou svobody.

§. 260. Svoboda pod ochranou státní moci.

Dokázáno-li, že bohatost podporou jest vzdělanosti, vzdělanost hlasatelkou rovnosti a rovnost roditelkou svobody, pak jest pravda, že bohatost rozšiřuje svobodu podporujíc vzdělanost. Spojíme-li pravdu tuto s ostatními ze základů soustavy mé odvozenými, totiž „svoboda jest matkou jedinečnosti, jedinečnost zdrojem obchodu, obchod otcem blahobytu, blahobyt semenem svobody“, nalezli jsme kruh, v němž u věčném oběhu proudí životní síla blahobytu lidského. Jako jest výslednice sil přírodních tím mocnější, čím větší jest účinek jednotlivých složek, tak jest i blahobyt občanský buď hmotný neb duševní tím dokonalejší, čím dokonaleji vyvinuty jsou v obci prameny jeho: svoboda, jedinečnost, obchod a bohatost. Ke všem těmto zdrojům blahobytu lidského dlužno, jak jsem dokázal, zřetel bráti hospodáři politickému, pokud se jedná o *souvislost* jejich; však jest to výlučnou úlohou hospodářství politického prokázati a dokázati, kterak zdroje ony k docilení *hmotného* blahobytu lidského souvisle působí. Zodpovídati však otázku kterak prameny tyto otvíráti dlužno, jest úlohou více vědám společnou. Hospodářství politické má v úloze té podíl, učíc, kterak blahobytu hmotného docíliti možná člověku nacházejícímu se ve svazku pospolitém řádným hospodařením (§. 2).

O zvláštní úlohu tuto dělí se pak hospodářství občanské a státní (§. 90). Prvním pokusil jsem se laskavému čtenáři dokázati, že úhlavní překážkou řádného hospodaření občanského jest nespravedlivost obchodní a nevyhnutelnou podmínkou odstranění jejího spojení členů třídy závislé na vzájemnou obranu proti nezávislé, kteréžto spojení dvojí jest a sice spolčení hospodářské (§§. 237—246) a sjednocení politické (§§. 247—253).

Čím dokonalejší spojení ono, tím jistěji docílen bude účel jeho. Nejdokonalejší spojení bylo by ovšem v hospodářství vesměrném. Nebo tam byly by spojeny veškeré jedinečné schop-

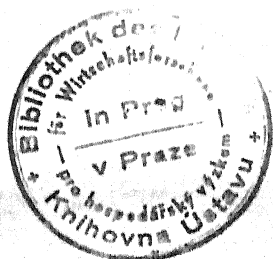

nosti lidské k jednomu účelu; všichni národové pracovali by u věčném žijíce míru, na společném blahobytu. Spojení toho ale není (§. 86).

Méně dokonalé. však mezi skutečnými nejdokonalejší jest spojení všech závislých občanů státních. Spojení toto co možná nejdokonalejším učinit, že jest úkolem opravy společensko-hospodářské, ukázal jsem v knize třetí. Tamtéž udal jsem, kterak opravu tu provéstí třeba. Oprava tam předepsaná vystačí úplna pro poměry, kteréž jsou mezi občany téhož státu. Však nevyhovuje pro poměry vyplývající ze styku jejich s občanstvem jiných států. Pakli obchod zahraničný chráněn není mocí státní, povždy ostává v nebezpečí úspěchy jedinečnosti, obchodu, blahobytu a svobody. Nemá-li ovoce sil těchto národu býti odváděno jako elektřina hmotě neosamotěné, jest mu třeba samotiče (isolatoru), kterýmž jest moc státní. Navigační akto dostalo se Anglicku státní moci a pomocí státní moci učinil Albion veškerou zemi trhem pro továrny křídového ostrova. Kdyby se mu podařilo učinit taktéž národu Ruskému a přinutit Rusko k vyhlášení neobmezené svobody obchodní, měla by tato za přirozený účinek *podmanění průmyslu ruského průmyslu Anglickému, nebo což tolikéž jest úpadek národa Ruského na stupeň národa pouze rolnického, chudobu a otroctví Ruska.*

Nebo poměr národů rozličných států nezakládá se na právu nýbrž na moci. Národové ti stojí naproti sobě ve stavu přirozeném ve smyslu Rousseau'a a nikoli ve stavu mravním založeném na povšechné federaci vedlé přání Jiřika Poděbradského, Jindřicha IV. a Abbé St. Pierre'a. Proto chce-li si národ zabezpečiti vlastenecký průmysl, co zdroj bohatosti a svobody, nutno mu dbáti o náležitou ochranu jeho: o státní moc. Proto třeba starati se o rozsáhlé a vhodné území, o četné a nadané obyvatelstvo a o národní sjednocenost. Řidké a nevzdělané obyvatelstvo domácí podněcuje k zakládání cizích osad, kotev to, nad nimiž houpají se válečné lodě vládychtivých cizinců. Obmezené, dráh, řek, průplavů a přístavů postrádající území jest příčinou, že nadbytek obyvatelstva s podnikavostí a zámožností svou stěhuje se za hranice, aby ušlo závislosti od obchodu cizího. Nesjednocenost pak jest národu tím, co člověku rozdělení těla v jednotlivé údy: jistou smrtí. Každý z těchto tří sloupů státní moci stavěti možná buď cestou míru buď mocí války. Před válkou nesmí se hroziti

občanstvo, kde nevystačuje cesta míru. Nesmí ji však lehkovážně vyvolávat, pokud státní moc zabezpečí možno prostředky míru. Tak dlužno dbáti smlouvami mezinárodními a zakládáním osad o rozsáhlé a vhodné území, zvelebováním hospodářství občanského a šířením osvěty o četné a nadané obyvatelstvo, a pěstováním národnosti jakož i smlouvami obchodními a celními o sjednocení národní. K posledním náleží na prvním místě celní jednoty, uzavřená od států, mezi něž rozděleny jsou kmeny téhož národa. Čím se stala celní jednoty národu Německému, učí dějiny doby naší. Stane se kdy skutkem celní jednoty Slovanská?

Inventarnummer
Inventarnr. číslo

5208